

Lietuvos baigusią aukštąjį mokslą moterų sąjunga (1928–1940): moterų skatinimas intelektualiniam darbui, kultūrinės-šviečiamosios veiklos organizavimas

EGLĖ PAŠKEVIČIŪTĖ-KUNDROTIENĖ

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

Mokslinės informacijos skyrius

egle.kundrotiene@mab.lt

Lietuvos baigusią aukštąjį mokslą moterų sąjunga (1928–1940) buvo viena iš daugelio švietėjiškų bei „moteriško“ pobūdžio organizacijų, kuri išsiskyrė savo veiklos kryptimis – padėti vykdyti moterų teises realiaame gyvenime, dėmesį skiriant intelektualinei veiklai. LBAMMS veikla vyko tautiniu bei tarptautiniu lygmenimis. Per neilgą gyvavimo trukmę sąjunga nuolat švietė moteris įvairiaisiais gyvenimo klausimais, palaikė ryšius su kitomis organizacijomis įvairiais moterų teisių klausimais, rengė diskusijas, paskaitas, arbatėles, klubus. Būdama tarptautinės organizacijos padaliniu, sąjunga stengėsi dalyvauti tarptautiniuose kongresuose, informuodavo apie tarptautinių stažuotčių galimybes, supažindino kitų šalių atstoves su moterų padėtimi Lietuvoje. Iš kitų moteris vienijusių organizacijų LBAMMS išsiskyrė siekiu dirbti moterų intelektualinio gyvenimo srityje: plačiai veikė per spaudą, radiją, skaitė paskaitas. Taip pat buvo rūpinamasi stažuotčių bei studijų užsienyje organizavimu. Tyrėjai priskiria LBAMMS prie švietimo draugijų.

Esminiai žodžiai: Lietuvos baigusią aukštąjį mokslą moterų sąjunga; moterų teisės; išsilavinimas; intelektualinė ir švietėjiška veikla.

Įvadas

Moteris, baigusi aukštąjį mokslą, ar tuo labiau mokslininkė, XX a. pirmoje pusėje buvo kaip išimtis. Domintis mokslo istorija, teko pasidomėti moterų išsilavinimo galimybėmis, tad draugijos, jungiančios ne tik mokslą, bet ir moteris „atradimas“, norom nenorom žadino smalsumą – kas gi toji Lietuvos baigusią aukštąjį mokslą moterų sąjunga (toliau – LBAMMS), kokie buvo jos tikslai, veikimo būdai, įtaka to meto visuomenėje, kokios ryškiausios

asmenybės, ir, žinoma, kiek gi joje buvo mokslo. Iš spaudoje sutinkamų organizacijos pavadinimų – Diplomuotų moterų sąjunga, Moterų akademikių sąjunga buvo pasirinktas toks, kaip nurodoma organizacijos įstatuose – Lietuvos baigusią aukštąjį mokslą moterų sąjunga.

Straipsnio tikslas – atskleisti organizacijos intelektualinę, kultūrinę, švietėjišką veiklą, parodyti svarbiausias asmenybes, kokius darbus nuveikė skatindama moteris prie intelektualinio darbo, kaip gynė moterų teises Lietuvoje. Organizacija pasižy-

mėjo tuo, kad vienijo išskirtinai tik aukštąjį mokslą baigusias moteris.

Bene išsamiausiai apie LBAMMS yra parašiusi Danutė Vailionytė¹. Čia remiantis straipsniais periodinėje spaudoje, taip pat to meto šaltiniais bandomos rekonstruoti moterų judėjimo Lietuvoje ištakos, organizacijos susikūrimas, veikla, ryšiai su kitomis moterų organizacijomis, apibūdintos pagrindinės asmenybės. Didesnis dėmesys skirtas politinių teisinių klausimų sprendimams, apskritai moterų padėčiai Lietuvoje nušviesti. Norint pasigilinti plačiau, teko darsyk peržvelgti to meto periodinę spaudą – kultūros žurnalus *Židinys*, *Naujoji Romuva*, taip pat moterims skirtus *Naujoji Vaidilutė*, *Moteris*, *Moteris ir pasaulis*. Medžiagos ieškota Lietuvos centriname valstybės archyve Vidaus reikalų ministerijos bei Ministrų kabineto fonduose F402, F923, taip pat Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje (toliau – LMAVB RS) esančiuose asmenų fonduose: Felicijos Bortkevičienės, Gabrielės Petkevičaitės-Bitės, iš kurių išsiskyrė Onos Brazauskaitės-Mašiotienės fondas, bei Elenos Gimbutienės dokumentų byloje². Taip pat informacija tikslinta Vandos Mingailaitės-Tumėnienės³, Janinos

Lašienės⁴, Paulinos Kalvaitytės-Karvelienės⁵ ir kitų⁶ atsiminimuose. Peržiūrėtą literatūrą tematinio požiūriu galima suskirstyti taip: skirta apskritai moterų judėjimui Lietuvoje⁷; nušviečianti aukštąjį mokslą⁸; biografijų žinynai bei straipsniai, skirti konkrečioms asmenybėms⁹. Konkrečiais klausimais bei apie atskiras asmenybes remtasi straipsniais spau-

- 1 Vailionytė, D. Lietuvos universitetų moterų asociacijos istorijos ir veiklos bruožai. *Istorija ir dabartis*, red. V. Baršauskienė. Kaunas: Gabija, 1999, p. 7–63.
- 2 Felicijos Bortkevičienės fondas F192, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka Rankraščių skyrius (toliau LMAVB RS); Gabrielės Petkevičaitės Bitės fondas F190, LMAVB RS; Onos Brazauskaitės-Mašiotienės fondas F181, LMAVB RS, Rinkinys straipsnių apie daržovių auginimą, sėklininkystę, namų ūkį, moterų reikalus ir panašiai, parašyta dipl. agr. E. Gimbutienės F9-3031, LMAVB RS.
- 3 Tumėnienė, V. *Mano atsiminimai*. Chicago, Ill: išleista autoriaus lėšomis, 1957, p. 176.

- 4 *Aš pati: profesorė Janina Mackevičaitė-Lašienė (1893 04 11 – 1993 07 09): gyvenimas ir veikla*, sud. E. Stalioraitytė. Kaunas: [Kauno medicinos akademija], 1997, p. 172.
- 5 Kalvaitytė Karvelienė, P. *Gyvenimo vingiais: autobiografiniai atsiminimai*. D. 1. Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1963, 360 p.; D. 2. London: Nida Press, 1968, p. 207.
- 6 Gaigalaitė-Beleckienė, O. *Neužmirštami metai: Onos Gaigalaitės Beleckienės atsiminimai*. Kaunas: Naujasis lankas, 2004, 396 p.; Čiurlionienė-Kymantaitė, S. *Raštai*. T. 4: Straipsniai, studijos, esė. Vilnius: Vaga, 1998, 659 p.; Petkevičaitė-Bitė, G. *Raštai*. T. 4, Pasiūlymai. Vilnius: Vaga, 1967, p. 780.
- 7 Jurėnienė, V. *Lietuvių moterų judėjimas XIX amžiaus pabaigoje – XX amžiaus pirmoje pusėje*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2006, p. 290; Mašiotienė, O. *Moterų politinis ir valstybiniai tautiškas darbas 1907–1937 m.* Kaunas: Mašiotienė, 1938, p. 47.
- 8 Mančinskas, Č. *Aukštasis mokslas Lietuvoje: 1918–1940*. Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996, p. 243; Arnastauskienė, T., Jakimavičius, A. *Lietuvos zoologai XVIII–XX a.* Vilnius: Ekologijos institutas, 1997, 431 p. (čia iš 424 įtrauktų asmenų – vos 8 moterys, baigusios mokslus iki 1940 m. ir tik pora mus dominančių).
- 9 Narūnė, J. *Pirmūnės akademikės*. Chicago (Ill): Susanne P. Shallna, 1980, p. 200 (čia pateikta 26 mus dominančių moterų biogramos, tik 3 išskiriant priklausius LBAMMS); *A biographical dictionary of women's movements and feminisms: Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th centuries* / edited and with an introduction by Francisca de Haan, Krassimira Daskalova and Anna Loutfi. Budapest; New York: Central European University Press, 2006, 678 p. (čia pateiktos 4 Lietuvos moterų biografijos: F. Bortkevičienės, M. Galdikienės, O. Mašiotienės ir G. Petkevičūtės).

doje. Tačiau moterys moksle XX a. pirmoje pusėje žymiai mažiau tirta tema. Kovoje dėl moterų teisių, lyčių lygybės dažnai buvo atsižvelgiama į socialinius, kultūrinius, ekonominius argumentus, vis dėlto, išsilavinimo, mokslo, intelektualinio darbo požiūriu retai nagrinėjami lyčių lygybės aspektu. Išskirtinas būtų sociologinis A. Žvinklienės tyrimas¹⁰. Vertinga yra mokslo tyros požiūriu parengta Inos Dagtės ir Onos Voverienės knyga¹¹, kur yra keletas mus dominančių biogramų bei bendrasis straipsnis „Lietuvos mokslininkės informaciniu aspektu“. Taip pat yra sociologų ar etnologinių darbų, bet jie tiko bendram kontekstui¹².

Kaip nurodo atskirų mokslo šakų tyrėjai, moterų, baigusią studijas, buvo vienetai, pvz., profesionalių istorikų tebuvo 9 iš 70 (nors 1922–1940 m. laikotarpiu diplomus gavo 93 asmenys, iš jų 33 vyrai ir 60 moterų); zoologijos – baigė 8; fizikos – 18 moterų iš 56 baigusią, chemijos – 7 iš 31¹³. Kaip nurodo

sociologai, pačios profesijos ir mokslo šakos skiriamos į „mažiau ar daugiau moteriškas“. Pastarajai grupei priskiriami humanitariniai, socialiniai, taip pat biomedicinos mokslai, nes būtent XIX a. antroje pusėje į šias mokslo šakas moterys pirmiausia buvo įleistos¹⁴. Be to, medicina – praktiškas ir garantavęs pragyvenimą mokslas. Jas rinkosi nemažai moterų, taip pat žinoma, kad VDU Medicinos fakultete, skirtingai nei kituose dirbo nemažai moterų¹⁵. Kaip nurodoma tyrėjų, ketvirtadalis (25,9 proc.) viso Lietuvos universiteto absolventų 1922–1940 m. buvo moterys, jos daugiausia mokėsi Medicinos fakultete (49,3 proc., o stomatologijos studentų buvo net 96,4proc.). Humanitarinių mokslų fakulteto absolventų – 45 proc., Matematikos-gamtos 38,7 proc., o mažiausiai moterų baigė Technikos ir Teisių fakultetus – 0,7 ir 9,2 proc.¹⁶. Tad LBAMMS, kaip vienijusi būtent aukštąjį mokslą baigusias moteris, savaime tampa vertu dėmesio objektu. Medžiagos nėra tiek daug, kaip norėtusi. Dažnu atveju tėra fragmentiškai užsimenama apie LBAMMS veiklą ar narystę joje. Daugiausiai remtasi publikacijomis spaudoje bei apžvalginėmis žiniomis, kronikomis.

10 Žvinklienė, A. Moters kelias į akademiją. *Sociologija*, 2003, Nr. 1, p. 50–70. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/sociologija-mintis-ir-veiksmas/article/view/5929/4837> [žiūrėta 2018 02 15].

11 Dagtė, I., Voverienė, O. *Lietuvos moterys mokslininkės: (mokslų daktarės), 1940–1992*. Vilnius: VU leidykla, 1993, p. 44.

12 Račiūnaitė, R. Moteris inteligentė tarpukario Kaune, *Socialinė tikrovė ir subjektas*. Vilnius: [s. n.], 2000, p. 34–37; *Moteris fiziniuose ir technologijos moksluose: mokinė, studentė, mokslininkė*, sud. A. Novelskaitė, G. Purvaneckienė. Vilnius: VU leidykla, 2011, p. 277.

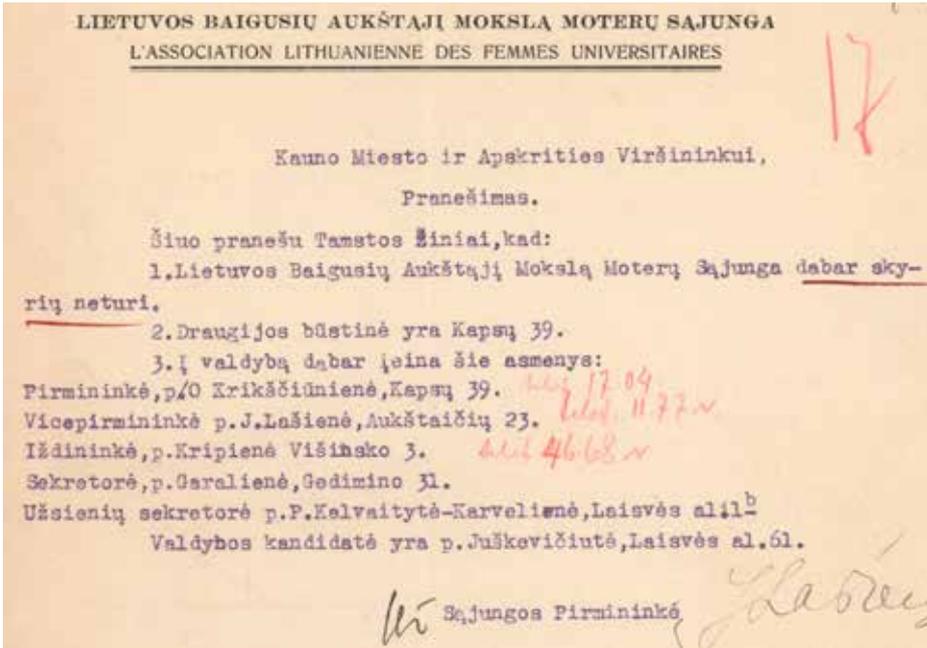
13 Selenis, V. Pirmosios profesionalios Lietuvos istorikės 1918–1940 m. *Lyčių studijos ir tyrimai*, 2006, Nr. 2, p. 73–74, Arnastauskienė, T., Jakimavičius, A. *Lietuvos zoologai XVIII–XX a.* Vilnius: Ekologijos institutas, 1997, 431 p.; Dundulytė, I. Kauno universiteto 1922–1940 m. fizikos specialybės klausytojai ir absolventai. *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai*, A serija, Visuomenės mokslai, 1978, t. 3, p. 89; Šimkūnaitė, V. Chemijos specialistų rengimas

Lietuvoje 1900–1940. *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai*, A serija, Visuomenės mokslai, 1972, t. 4, p. 152; Dagtė, I., Voverienė, O. *Lietuvos moterys mokslininkės: (mokslų daktarės), 1940–1992*. Vilnius: VU leidykla, 1993, p. 9.

14 Žvinklienė, A. Moters kelias į akademiją. *Sociologija*, 2003, Nr. 1, p. 59. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/sociologija-mintis-ir-veiksmas/article/view/5929/4837> [žiūrėta 2018 02 15].

15 Lignugarienė, A. Moterų gydytojų, 1922–1940 m. dirbusių Lietuvos (Vytauto Didžiojo) universitete, karjera, mokslinė ir visuomeninė veikla. *Kauno istorijos metraštis*, 2014, t. 14, p. 93–105.

16 Mančinskas, Č. *Aukštasis mokslas Lietuvoje: 1918–1940*. Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996, p. 180.

LBAMMS pranešimas Kauno miesto ir apskrities viršininkui. Su pirmininkės J. Lašienės autografu, ant sąjungos blanko, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 402 ap. 4, b. 534, l. 17.

LBAMMS susikūrimas, moterų intelektualinės veiklos skatinimas

Praėjus karo negandoms ima kurtis ne vien globos ar kultūros organizacijos, bet ir kitokios. Lietuvoje jų pavyzdžiu steigiami užsienio organizacijų skyriai. LBAMMS nebuvo išimtis – ji susikūrė kaip Tarptautinės diplomuotų moterų federacijos padalinys. Pastaroji susikūrė 1920 m. su centru Londone bei vienijo per 3500 narių iš 27 pasaulio valstybių¹⁷. LBAMMS įsteigti akstiną davė Lietuvoje apsilankiusi prancūzė akademikė¹⁸. Steigiamasis susirinkimas įvyko

17 Vailionytė, D. Lietuvos universitetų moterų asociacijos istorijos ir veiklos bruožai. *Istorija ir dabartis*, red. V. Baršauskienė. Kaunas: Gabija, 1999, p. 9.

18 Kalvaitytė-Karvelienė, P. *Gyvenimo vingiais: autobiografiniai atsiminimai*. D. 1. Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1963, p. 47.

1927 m. birželio 11 dieną. Jame dalyvavo apie 50 moterų. Posėdžiui pirmininkavo Gabrielė Petkevičiūtė-Bitė, vicepirmininke buvo teisėja E. Jackevičiūtė (Jackevičiūtė), sekretoriavo mokytoja Amelija Maželytė¹⁹. Čia susitiko medikės profesorė Vanda Mingailaitė-Tumėnienė, dr. Paulina Kalvaitytė (vėliau Karvelienė), gyd. J. Lašienė, mokytoja O. Brazauskaitė-Mašiotienė, teisininkės Liuda Purėnienė (Vienožinskaitė), E. Jackevičiūtė. Posėdyje buvo svarstyti ir priimti įstatai. Organizacijos garbės nariams paskelbtos: G. Petkevičiūtė-Bitė, Marija Pečkauskaitė, Sofija Čiurlionienė ir Felicija Bortkevičienė (nes jos neturėjo aukštojo mokslo diplomo, bet buvo plačiai žinomos visuomeninėje, kultūrinėje

19 Lietuvos moterų, baigusių aukštąjį mokslą, sąjunga. *Moteris*, 1928, Nr. 6, p. 85.

veikloje). Pirmąją pirmininke buvo išrinkta V. Tumėnienė, valdybos narėmis tapo Prekybos ir pramonės rūmų vertėja Zinaida Zenkovičaitė-Maksimovienė, gyd. Sofija Kamberaitė, kandidatėmis: direktorė Magdalena Galdikienė, J. Čiurlionytė; revizijos komisijos narėmis: Vanda Gudavičienė, Elena Jonynienė, gyd. J. Lašienė. Sąjungos įregistravimas užtruko – juridškai draugija įteisinta kitais metais. Moterys steigėjos 1928 m. gegužės 25 d. kreipėsi su prašymu užregistruoti draugiją, o kitą dieną Kauno notaras Juozas Jesaitis įtraukė ją į registrą Nr. 7644²⁰. Draugija buvo įregistruota 1928 m. birželio 11 d. Kauno miesto ir apskrities Viršinininko raštinėje, Draugijų registre Nr. 1095²¹. Todėl įsikūrimo data laikoma 1928-ieji. Apie įregistravimą oficialiai paskelbta spaudoje²². Pradžioje į organizacijos veiklą įsitraukė apie 60 narių. Kaip nurodė viena iš iniciatorių F. Bortkevičienė, „sąjunga, kaip kolektyvas nudirbs daugiau negu atskiri asmenys“, be to, „sąjungai turi rūpėti įgyvendinti tos teisės, kurios Lietuvoje yra konstitucijos moterims pripažintos, jas plėsti, mokinti jomis naudotis“²³. Jau tuomet aiškėjo, kad nors įstatymiškai moterys turėjo ekonomines, politines, pilietines

teises, realybėje jų įgyvendinimui reikėjo dėti nemažai pastangų, tai padaryti susivienijus paprasčiau, nei kovojant po vieną. 1929 m. LBAMM buvo priimta į tarptautinę diplomuotų moterų federaciją. Lietuvos LBAMMS negalėjo pasigirti tokiu dideliu narių skaičiumi, kaip kitos šalys. Priimant į tarptautinę federaciją 1929 m., nurodomas narių skaičius – per 60. Po dešimtmečio narių skaičius išaugo iki 150²⁴. Užsienyje buvo laikomasi ir kitokios praktikos – kai kuriose šalyse visos moterys, baigusios aukštąjį mokslą, būdavo iškart įtraukiamos į diplomuotų moterų organizaciją. Tokiu būdu 1937 m., per dešimtmetį pasaulinė organizacija išsiplėtė ir narių skaičius jau siekė per 65 000 iš 34 valstybių²⁵. Nors spaudoje galima rasti į vairių pavadinimų, dažnai organizacija sutrumpintai vadinama moterų akademikų sąjunga ar diplomuotų moterų sąjunga, vis dėlto, remiantis įstatais, organizacijos pavadinimas – Lietuvos Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjunga.

Pagrindiniai iškelti tikslai buvo tokie²⁶:

- a) visų tautų diplomuotoms moterims padėti susiartinti, tokiu būdu palaikyti (paremti) moterų reikalus, sustiprinti vienos tautos prie kitos simpatijas ir atskirų valstybinių organizacijų savitarpinį šelpimąsi;
- b) kelti kultūrą ir apšvietimą Lietuvoje;
- c) paskatinti moteris prie intelektualinio darbo ir remti jų pastangas šioje srityje;

20 Lietuvos moterų, baigusių aukštąjį mokslą, sąjungos steigėjų dr. Vandos Mingailaitės-Tumėnienės, gyd. Paulinos Kalvaitytės, med. dr. Sofijos Kamberaitės ir Prekybos ir pramonės rūmų vertėjos Zinaidos Zenkovičaitės-Maksimovienės ir taikos teisėjos Helenos Jackevičaitės prašymas. Kaunas, 1928 05 25, LCVA, f. 402, ap. 4, b. 534, l. 1.

21 *Lietuvos Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjungos įstatai*. Kaunas: [Lietuvos moterų baigusių aukštąjį mokslą sąjunga], 1929, p. 3.

22 Kauno miesto ir apskrities viršinininkas skelbia... *Vyriausybės žinios*. II dalis, 1928 07 06, Nr. 26, p. 8.

23 Bortkevičienė F. Visuotinas susirinkimas. [1929], *LMAVB RS*, f. 192-37, l. 2-3.

24 Vailionytė, D. Lietuvos universitetų moterų asociacijos istorijos ir veiklos bruožai. *Istorija ir dabartis*, red. V. Baršauskienė. Kaunas: Gabija, 1999, p. 10, 11.

25 [Petrauskaitė Krikščionienė O]. Lietuvos Aukštąjį Mokslą Baigusių Sąjunga. *Moteris ir pasaulis*, 1937, Nr. 3, p. 13.

26 *Lietuvos Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjungos įstatai*. Kaunas: [Lietuvos moterų baigusių aukštąjį mokslą sąjunga], 1929, p. 3-4.

LBAMMS draugijos pirmininkės ir valdybos narės³⁰

Metai	Pirmininkė	Valdybos narės ir pareigos
1928	Vanda Tumėnienė	P. Kalvaitytė, Z. Zenkovičaitė-Maksimovienė, S. Kamberaitė, E. Jackevičaitė
1929	Vanda Tumėnienė	L. Purėnienė, Z. Zenkovičaitė-Maksimovienė, S. Kamberaitė, E. Jackevičaitė, revizijos komisija: E. Jonynienė, V. Gudavičienė, J. Žakovičaitė, kandidatės P. Kalvaitytė, A. Kutkauskienė
1930	Elena Jackevičaitė	Vicepirmininkė E. Jonynienė, užsienio reikalų sekretorė V. Gudavičienė, sekretorė vidaus reikalams V. Bakšytė-Karvelienė, valdybos narė E. Veisbartienė
1932	Vanda Gudavičienė*	
1933	Ona Kriksčiūnienė	Vicepirmininkė V. Gudavičienė, užsienio reikalų sekretorė A. Kutkauskienė, sekretorė vidaus reikalams A. Penčylaitė, narė P. Kalvaitytė
1934*		
1935	Ona Kriksčiūnienė	Vicepirmininkė J. Lašienė, išdininkė I. Kripienė, sekretorė M. Garolienė, sekretorė vidaus reikalams P. Kalvaitytė-Karvelienė, kandidatė Juškevičiūtė
1936*		
1937	Antanina Gustaitytė-Šalčiuvienė	Vicepirmininkė V. Gudavičienė, sekretorės vidaus reikalams M. Brazytė-Garolienė, S. Paužuolytė, užsienio reikalų sekretorės P. Kalvaitytė-Karvelienė, E. Treiderytė, išdininkė I. Kripienė, revizijos komisija A. Ragaišienė, A. Dobkevičienė, kandidatės J. Lašienė, J. Žukaitė
1938	Antanina Gustaitytė-Šalčiuvienė	Vicepirmininkė M. Galdikienė, užsienio reikalų sekretorė E. Treiderytė, sekretorės vidaus reikalams M. Garolienė, S. Paužuolytė, išdininkė I. Kripienė, J. Žukaitė, revizijos komisija: O. Mašiotienė, Stankevičienė, Butkevičienė
1939	Antanina Gustaitytė-Šalčiuvienė	Vicepirmininkė B. Uogintienė, užsienio reikalų sekretorė E. Treiderytė-Armanavičienė, sekretorės vidaus reikalams S. Staniškienė, išdininkė I. Kripienė, V. Gudavičienė, kandidatės Juzefa Čeponienė, Stanislava Čarkauskaitė, revizijos komisija: V. Tumėnienė, J. Lašienė, A. Kutkauskienė
1940	Antanina Gustaitytė-Šalčiuvienė	V. Gudavičienė, O. Kriščiūnienė, I. Kripienė, S. Paužuolytė, J. Lašienė, P. Kalvaitytė-Karvelienė, E. Armanavičienė, M. Garolienė

d) moterų teise vykinti gyvenime;

e) auklėti moterų tarpe solidarumą ir tuo būdu jungti moteris į bendrą šeimą.

Remiantis įstatais, draugijos valdymo organai: visuotinis susirinkimas, Centro valdyba (iš 5 narių ir 2 kandidačių, Centro Taryba ir revizijos komisija. Draugija galėjo turėti skyrius – 5 sąjungos tikrieji nariai, gyveną vienoj apylinkėj, gali sudaryti skyrių, kuris atsiskaito Centro valdybai²⁷. Dėl nedidelio narių skaičiaus LBAMMS skyrių kituose miestuose nekūrė. Tą matome iš Vidaus reikalų ministerijos prašymu teiktų ataskaitų²⁸. Beje, dėl organizacijos veiklos specifikos, įstatuose yra apibrėžtos tam tikros narystės sąlygos – „sąjungos nariais gali būti visos moters, gyvenančios Lietuvoje, baigusios aukštąjį mokslą universitete arba

tolygioj universiteto programai aukštojoje mokykloje, turinčios baigimo diplomą ir neprigulinčios kur kitur prie panašios organizacijos“, „Centro Valdybai dėl diplomų įvertinimo yra privalomas komisijos standartų prie I. F. U. W. sprendimas“²⁹. Reikėjo ne tik diplomo, bet ir jo patvirtinimo.³⁰

²⁹ Lietuvos Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjungos įstatai. Kaunas: [Lietuvos moterų, baigusių aukštąjį mokslą, sąjunga], 1929, p. 5; Įstatai. 1936. LCVA, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 2 a p.

³⁰ *nepavyko rasti duomenų. Sudaryta remiantis: LCVA, f. 402, ap. 4, b. 534, l. 7, 8, 9, 10, 15 a. p., 17; LCVA, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 6, 9, 12; LMAVB RS, f. 181–34, l. 5, 87; LMAVB RS, f. 192–36, l. 1–3; Kalvaitytė Karvelienė P. *Gyvenimo vingiais: autobiografiniai atsiminimai*. D. 1. Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1963, p. 48; *Naujoji vaidilutė*, 1933, Nr. 4, p. 185; *Naujoji vaidilutė*, 1935, Nr. 5–6, p. 251; *Moteris ir pasaulis*, 1937, Nr. 3, p. 13; *XX amžius*, 1937, bal. 20, Nr. 87, p. 7; *Moteris ir pasaulis*, 1938, Nr. 4, p. 14; *Naujoji vaidilutė*, 1938, Nr. 4, p. 254; *Moteris ir pasaulis*, 1939, Nr. 5, p. 18; *Naujoji vaidilutė*, 1939, Nr. 5–6, p. 633; *Moteris ir pasaulis*, 1939, Nr. 5, p. 18; *Moteris ir pasaulis*, 1940, Nr. 2, p. 1–4; *Moteris ir pasaulis*, 1940, Nr. 2, p. 9.

²⁷ *Ten pat*, p. 6, 8, 11.

²⁸ Lietuvos moterų, baigusių aukštąjį mokslą, sąjunga, (1928–1935), LCVA, f. 402, ap. 4, b. 534, l. 15, 17, 18.

Lietuvos baigusių aukštąjį mokslą sąjungos įstatai.
Kaunas, 1929. LMAVB

Organizacijos darbas vyko 2 kryptimis: tautinis ir tarptautinis. Lietuvoje, remiantis įstatais, vyko platus kultūrinis-šviečiamasis darbas, daugiausiai pasireiškęs paskaitomis, arbatėlėmis, diskusijomis, straipsniais spaudoje. Veikta tiek savarankiškai, tiek bendradarbiaujant su kitomis organizacijomis. Sąjunga vienijo įvairių profesijų moteris, nors veikloje dominavo medikės.

Pagal 1930 m. tarptautinei federacijai pateiktą statistiką diplomuotų ir dirbančių moterų vaizdas Lietuvoje buvo toks³¹: 108 gimnazijų ir mokyklų mokytojos; 85 gydytojos (nėra chirurgių); 20 juristų; 12 universiteto asistentų; 1 docentė; 2 diplomuotos agronomės; 1 menotyrų daktarė.

Taigi vyravo baigusios mediciną ir dirbančios pedagoginį darbą. Kaip jau

31 Vailionytė, D. Lietuvos universitetų moterų asociacijos istorijos ir veiklos bruožai. *Istorija ir dabartis*, red. V. Baršauskienė. Kaunas: Gabija, 1999, p. 18.

buvo minėta, didelė dalis įgijusių mokslo daktaro laipsnį turėjo tenkintis darbu gimnazijoje, o ne universitete. Iš gydytojų pažymėtinos: prof. V. Tumėnienė, Marija Kaupelytė-Ragaišienė, prof. Janina Lašienė, dr. P. Kalvaitytė-Karvelienė, Jadvyga Žakevičaitė, Ona Kutorgienė, Elena Sleževičienė; juristės: Liuda Purėnienė, Elena Jackevičaitė, Antanina Kutkauskienė, Felicija Grigonienė, E. Treiderytė-Armanavičienė; humanitarės, pedagogės: Ona Krikščiūnienė, Elena Jonynienė, Marija Čepinskienė, rašytoja Petronėlė Orintaitė, egiptologė Marija Rudzinskaitė-Arcimavičienė, Ona (Brazauskaitė) Mašiotienė, Magdalena Galdikienė, istorikės dr. Krasauskaitė, Ieva Andriulytė, istorikė ir teisininkė Jonė Deveikytė-Navakienė, inžinierė E. Kaukaitė, agronomės Elena Gimbutienė, Čepytė³².

Pagrindinis organizacijos veiklos sritys – kovoti už moterų teisių vykdymą bei suburti intelektualias moteris bendrai veiklai, aktyviai dirbti kultūrinėje, intelektualinėje srityje. Nepaisant Lietuvos Konstitucijoje numatytų lygių vyrų ir moterų teisių, realybėje sąlygos gerokai skyrėsi.

LBAMMS, siekdama įgyvendinti tikslus ir plėtodama intelektualinį moterų darbą, veikė įvairiai: buvo steigiamos sekcijos ir komisijos; skaitomos paskaitos; vedamos ekskursijos, užsiimama propagandine veikla, supažindinant moteris su jų teisėmis ir pareigomis; taip pat moterų susiartinimui galėta steigti bendrabučius, klubus. Specifinės veiklos formos – steigti stipendijų fondą studijuojančioms moterims, skirti premijas už žymius kūrybos darbus, ir žinoma, palaikyti ryšius su kitų valstybių

32 *Ten pat*, p. 11.

moterimis, teikti informaciją diplomuotų moterų federacijai (International Federation of University Women)³³.

Reikėjo priemonių savo idėjoms skleisti. Vienas įtakingesnių būdų – spauda. 1928 m. birželį vos įregistruota LBAMMS jau liepos 3 d. į savo rankas perėmė radijo laikraščio „Namai ir moteris“ rengimą. Buvusi redaktorė Joana Narutavičienė perdavė laikraščio leidybą LBAMMS atstovei O. Mašiotienei. Numatyta, kad laikraštis bus skaitomas du kartus per mėnesį po 60 minučių. Laikraštįje bendradarbiavo aktyvios to meto visuomenininkės (M. Blažionytė – moterų veikimo kronika užsieniuose, O. Mašiotienė – moterų klausimai; V. Tumėnienė, P. Kalvaitytė, J. Lašienė – medicina ir higiena, Marija Varnienė – pedagogika)³⁴. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomame O. Mašiotienės fonde likę daug medžiagos apie šio radijo laikraščio rengimą, tematiką, skaitytojams aktualius klausimus.

Galvota ir apie savarankiško leidinio leidybą. Nors buvo rengiamas žurnalas *Moteris* (leido Lietuvos Katalikių moterų draugija (1920–1940)), jis ne visai atitiko LBAMMS interesus. Spaudoje pasirodė informacija, kad LBAMMS valdyba sumanė leisti (iš pradžių neperiodinį) leidinį, kuriame būtų žinios apie akademikų moterų darbus: „šiuo leidiniu valdyba

nori paskatinti inteligentes moteris įnešti savo dalį į bendrą krašto kultūrą, išskelti viešumon moterį dominančius klausimus, nušviesti Lietuvos gyvenimą³⁵. Atsakinga už leidinį paskirta vicepirmininkė E. Jonynienė.

Lietuvoje išaugus intelligenčių moterų skaičiui, dešimtmetį ėjęs ir moksleivėms skirtas žurnalas *Naujoji vaidilutė* 1931 m. buvo perreformuotas į akademinio išsilavinimo moterims taikomą leidinį³⁶. Lietuvoje buvo ne vienas moterims skirtas laikraštis, tačiau itin reikšmingi 1937-ieji metai, kai kovo mėnesį Lietuvos moterų taryba pradėjo leisti laikraštį *Moteris ir pasaulis*. Vienas pagrindinių naujojo leidinio tikslų – tapti ryšiu tarp vyresnės visuomeninio ir intelektualinio moterų darbo vadovių kartos ir jaunosios. Čia atsirado akademinio moterų veiklos Lietuvoje ir užsienyje apžvalgos.

LBAMMS rūpinosi įsteigti fondą, skirtą paremti gabesnėms mokslus einančioms moterims³⁷. Taip pat fondas galėjo remti jau baigusias, tačiau norinčias toliau specializuotis pasirinktoje srityje. Pranešta, kad „gauta jau ir kai kurių narių sutikimas fondą piniginiai paremti“³⁸. Tokio fondo reikėjo, nes moterims buvo numatyta žymiai mažesnės stipendijos negu vyrams, sunkiau išvykti į stažuotes.

33 *Lietuvos Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjungos įstatatai*. Kaunas: [Lietuvos moterų, baigusių aukštąjį mokslą, sąjunga], 1929, p. 4.

34 Buvusio moterų laikraščio „Namai ir moteris“ redaktorės p. Janinos Narutavičienės perdavimo aktas Lietuvos Moterų Aukštąjį Mokslą baigusių Sąjungos atstovei p. Onai Mašiotienei. 1928 m., liepos 3 d., LMAVB RS, f. 181–67, l. 1.

35 Naujas Leidinys. *Moteris*, 1930, Nr. 6, p. 95.

36 Beleckienė, O. Lietuvė spaudos darbe. *Naujoji vaidilutė*, 1937, Nr. 12, p. 586.

37 Lietuvos Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjunga. *Naujoji vaidilutė*, 1933, Nr. 4, p. 185.

38 Lietuvos Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjunga. *Moteris ir pasaulis*, 1937, Nr. 3, p. 13; Krikščioniūnienė, O. Lietuvos Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjunga. *Naujoji vaidilutė*, 1936, Nr. 4, p. 184.

Iš mažiau žinomų LBAMMS darbų – gimnazijos steigimas³⁹. LBAMMS dėjo pastangų dėl moterų švietimo. XX a. 4 deš. mokyklos buvo reformuojamos. Tad sąjungos narės rūpinosi, kad nebūtų siauriamos mergaičių gimnazijos programos ir nebūtų užkirstas kelias į aukštąsias mokyklas. Be to, kurį laiką LBAMMS narė O. Mašiotienė įėjo į Švietimo Tarybą ir galėjo turėti įtakos sprendžiant svarbius klausimus.⁴⁰ Valstybiniu lygiu formavosi nuostata, kad moterys liktų šeimoje, tad mokykloje buvo įvairūs namų ruošos kursai ar pamokos.

Prie LBAMMS veikė moterų autorių biblioteka, kurią tvarkė Žukaitė⁴¹. Sėkmingam funkcionavimui buvo numatyta steigti komisijas bei sekcijas. 1935 m. buvo sumanytos tokios sekcijos bei paskirtos už jų organizavimą atsakingos narės: 1) propagandos ir spaudos – atsakinga Antanina Šalčiuvienė; 2) intelektualinio bendradarbiavimo; 3) pedagoginė – O. Krikščiūnienė; 4) užsienio svečiams priimti organizuoti – V. Gudavičienė⁴². Apie pedagoginės sekcijos įsteigimą 1938 m. buvo pranešta spaudoje atskira žinute⁴³. Į pedagoginės sekcijos valdybą buvo išrinktos M. Galdikienė, O. Mašiotienė ir E. Gimbutienė. Kandidatėmis liko

Julija Maceinienė ir O. Krikščiūnienė. Tais pačiais metais įsteigta ir teisininkų sekcija. Jos pirmininke tapo teisėja Ogintienė (Uogintienė), vicepirmininke – advokatė Birutė Grigaitytė-Novickienė, sekretore – teisininkė Magdalena Garolienė⁴⁴.

Aktyviai buvo skaitomos paskaitos, rengiami vakarai, arbatėlės, diskusijos aktualiomis moterų gyvenimo temomis, pvz.: 1933 m. gegužės 26 d. visuotinio susirinkimo metu buvo svarstytas klausimas „Specijalių mokslų pritaikymas moters gyvenimo praktikoje“ – klausimą nuodugnai referavo O. Krikščiūnienė, P. Karvelienė⁴⁵. 1934 m. P. Kalvaitytė skaitė „Ištekėjusios moters pilietybė“⁴⁶, kuriame nagrinėjo neretai už svetimtaučių ištekancijų moterų padėtį bei galimybę joms pasilikti savo pilietybę. 1937 m. buvo skaitytos 5, pažymėtinos adv. L. Purėnienės „Šeimos pametimas ir jo sankcijos“, J. Maceinienės „Mergaitės ugdymas kultūrinei kūrybai“⁴⁷ ir kt. 1937 m. balandžio 6 d. Lietuvos moterų klube surengta arbatėlė, kurios metu P. Kalvaitytė Karvelienė skaitė daug diskusijų sukėlusią paskaitą „Lietuvos moterų veiklos pasisekimo ir nepasisekimo priežastys“⁴⁸. Taigi moterys uoliai dalyvavo Lietuvos visuomeniniame gyvenime, svarstė joms rūpimus klausimus, stengėsi padėti vienos kitoms.

39 Baig. aukšt. mokslų moterų sąjungos susirinkimas. *Naujoji vaidilutė*, 1933, Nr. 5–6, p. 249–250.

40 Krikščiūnienė, O. Lietuvos baigusiu aukštąjį mokslą moterų sąjunga. *Naujoji vaidilutė*, 1936, Nr. 4, p. 184

41 V. K. Lietuvos Baigusiu Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjunga. *Naujoji vaidilutė*, 1933, Nr. 4, p. 185; Aukštąjį Mokslą Baigusiu Moterų Sąjungos... *Naujoji vaidilutė*, 1935, Nr. 5–6, p. 251.

42 *Ten pat*, p. 251.

43 Pedagogės organizuojasi. *Naujoji vaidilutė*, 1938, Nr. 3, p. 187.

44 Prie aukšt. mokslus baigusiu moterų sąjungos... *Moteris ir pasaulis*, 1938, Nr. 3, p. 18.

45 Baig. aukšt. mokslų moterų sąjungos susirinkimas. *Naujoji vaidilutė*, 1933, Nr. 5–6, p. 249.

46 Dr. Kalvaitytė paskaitoje... *Naujoji vaidilutė*, 1934, Nr. 12, p. 501.

47 Baigusiu aukštąjį mokslą moterų sąjungos metinis susirinkimas. *Moteris ir pasaulis*, 1938, Nr. 4, p. 14.

48 Liet. Baig. Aukšt. Mokslų Mot. S-ga. *Moteris ir pasaulis*, 1937, Nr. 2, p. 16.

Kova už moterų teises bei ekonominių klausimų sprendimas

Pasaulinė ekonominė krizė nulėmė ir dar vieną svarbų įstatymų keitimą – moterims buvo apribotos galimybės dirbti valstybinėse tarnybose. 1931 m. spaudoje labai aktualus tapo tarnaujančių moterų klausimas. Pagal statistiką. 1929 m. valstybės tarnautojų vyrų buvo 21 613, moterų 4 467. Mokslo atžvilgiu tarnautojų pagal išsilavinimą buvo⁴⁹:

1929 m. Lietuvos tarnautojų išsilavinimas:

Mokslo cenzas	Vyrai	Moterys
Aukštasis	1 241	140
Vidurinis	6 578	2 997
Pradinis	9 997	880
Namų mokslo	3 894	365

Taigi dominavo vidurinių išsilavinimą turinčios moterys ir pradinio išsilavinimo vyrai. Pagal šeimos sudėtį – ištekejusių moterų, turinčių tarnybas, buvo žymai mažiau, palyginus su vyrais: moterys 1,283 ištekeję, 2993 netekę, 191 našlė; vyrai 13,844 vedę, 7583 nevedę 186 našlys.

Buvo nuomonių, kad moterys neturėtų užsiimti darbu, nes nuo to kenčia jų šeimos. Ilgu išsamiu straipsniu, atkreipdama dėmesį į galiojančius įstatymus, LBAMMS narė O. Krikščiūnienė supažindino skaitytojus apie rengiamą naują įstatymą ir jo netikslumą⁵⁰. Ji daro išvadą, kad įstatymo išleidimas prieštarautų tiek Konstitucijai, tiek būtų netikslus ir žalingas, kaip visuo-

menei, taip ir pačiai moteriai. Šiuo klausimu Lietuvos moterų organizacijos susivienijo. 1931 m. Lietuvos moterų organizacijos, vadovaujamos Lietuvos moterų tarybos, įteikė Vyriausybei memorandumą, kuriame reikalavo atleidžiant iš darbo laikytis abiejų lyčių lygybės ir niekam nedaryti išimčių. Memorandumas skelbė: „Jeigu vyriausybė ribotų moterų pilietines teises, tada būtų padaryta skriauda moterims ir jos būtų išeliminuotos iš valstybės kūrimo darbo. [...] į jos gyvenimą būtų įneštas chaosas, netikrumas rytojaus gyvenimu“⁵¹. 1933 m. gegužę ministrų kabinetas priėmė nutarimą, kur buvo pasakyta, kad specialistai iš tarnybų neatleidžiami⁵², tačiau realybėje remiantis šiuo potvarkiu nemažai moterų neteko tarnybų. Reikia priminti, kad valstybės tarnyboje, ypač ministerijose, dirbo labai nedaug moterų, pzv.: Teisingumo – 7, Finansų – 12, Užsienio reikalų – 20. Jų darbo užmokestis dažnai buvo IV–VIII kategorijos ir siekė 180–280 litų⁵³. Todėl įstatymo keitimas buvo reikalingas ne tiek ekonominiu požiūriu, kiek socialiniu – apriboti moterų galimybes, grąžinti jas į šeimą.

Ekonominių teisių klausimas buvo aktualus visą ketvirtąjį dešimtmetį ir LBAMMS buvo viena iš organizacijų, siekusių pagerinti ekonominę moters būklę, skatinusių bent jau paisyti galiojančių įstatymų, nuolat informuodama visuomenę, kaip sprendžiami aktualūs klausimai, atliko svarbų tarpininko vaidmenį.

49 Petrauskaitė, A. Dėl moterų tarnybos. *Naujoji vaidilutė*, 1931, Nr. 4, p. 164.

50 Krikščiūnienė, O. Ištekejusių moterų tarnybos. *Naujoji vaidilutė*, 1931, Nr. 4, p. 171.

51 Jurėnienė, V. Darbo rinka ir moterys tarpukario Lietuvoje. *Lyčių studijos*, 2006, Nr. 2, p. 30.

52 Krikščiūnienė, O. Lietuvos baigusią aukštąjį mokslą moterų sąjunga. *Naujoji vaidilutė*, 1936, Nr. 4, p. 184.

53 Jurėnienė, V. Darbo rinka ir moterys tarpukario Lietuvoje. *Lyčių studijos*, 2006, Nr. 2, p. 29.

Anabel Parker McCann pranešimas laikraštyje „The New York Sun“ (1931, bal. 10) apie Elenos Gimbutienės vizitą Jungtinėse Valstijose, LMAVB RS f., 9-3031, l. 202.

Tarptautiniai ryšiai ir veikla

Kadangi LBAMMS veikė kaip tarptautinės federacijos narys, tekdavo dalyvauti užsienyje rengiamuose sąjungos kongresuose. Taip pat buvo pranešama apie organizuojamas stažuotes bei stipendijas. 1929 m. vyko bendras Lietuvos moterų tarybos ir LBAMMS valdybų narių susirinkimas, kuriame pagrindinis svarstytas klausimas buvo dėl galimybės siųsti delegatę į moterų pacifisčių kongresą⁵⁴. Buvo numatyta

54 Sąjungto LMT ir AMBMS valdybos narių posėdžio protokolas. 1929 m. kovo 10 d., LMAVB RS, f. 181-34, l. 5.

O. Mašiotienės kandidatūra, bet palikta galutinai išspręsti šį klausimą Lietuvos moterų tarybos, į kurią įėjo ir LBAMMS, valdybai. Pirmą kartą siunčiant delegatę į Ženevoje vykusį IFUW kongresą pirmininkė V. Tumėnienė išreiškė, kad tikisi finansinės vyriausybės paramos, tačiau LBAMMS valdyba tam nepritarė ir buvo nuspręsta siųsti tokią delegatę, kuri išgalėtų vykti savo lėšomis. Valdybai nesutarus, Z. Maksimovienė išvyko į suvažiavimą be įgaliojimų⁵⁵. Yra žinoma, kad vos susikūrus LBAMMS, O. Mašiotienė, kaip LBAMMS atstovė, dalyvavo V Latvių-Lietuvių vienybės kongrese Rygoje 1928 m., kur skaitė pranešimą „Latvių-Lietuvių moterų bendradarbiavimo reikšmė“⁵⁶. Jos vizitas buvo palankiai įvertintas spaudoje. 1930 m. Halina Kairiūkštytė-Jacynienė buvo deleguota atstovauti Lietuvos BAMMS į federacijos kongresą Prahoje⁵⁷. Elena Gimbutienė atstovavo LBAMMS ir 1931 m. lankėsi IFUW suvažiavime Wellesley, JAV. Apie tai informuota Amerikos lietuvių bei amerikiečių spaudoje, aprašyta leidiniuose „Darbininkas“ (1931 m. bal. 7; bal. 10), „Tėvynė“, „The New York Sun“⁵⁸. 1933 m. Lietuvai Paryžiuje atstovavo P. Kalvaitytė⁵⁹.

55 Kalvaitytė Karvelienė, P. *Gyvenimo vingiais: autobiografiniai atsiminimai*. D. 2. London: Nida Press, 1968, p. 47.

56 Latvių Moterų Tautinės Lygos veikėja Lietuvoje. *Moteris*, 1928, Nr. 9, p. 122.

57 Marčišauskytė-Jurašienė, J. Įžymi, bet nepažinta meno istorikė Halina Kairiūkšytė-Jacynienė. *Acta academicae artium Vilmensis*, 2011, t. 62, p. 75.

58 Elenos Gimbutienės Lietuvos moterų delegatės atsilankymas Amerikoje. 1931, LMAVB RS, f. 9-3031, l. 197-202.

59 Kalvaitytė Karvelienė, P. *Gyvenimo vingiais: autobiografiniai atsiminimai*. D. 2. London: Nida Press, 1968, p. 49.

LBAMMS dalyvavimas tarptautiniuose IFUW kongresuose:

Metai	Vieta	Lietuvos atstovė
1929	Ženeva	Z. Maksimovienė
1930	Praha	Halina Kairiūkštytė-Jacynienė
1931	Jungtinės Valstijos	Elena Gimbutienė
1933	Paryžius	Paulina Kalvaitytė
1937	Paryžius	Antanina Šalčiuvienė
1938	Londonas	Elena Treiderytė
1939	Stokholmas	Elena Treiderytė-Armanavičienė

Yra žinoma, kad 1933 m. LBAMMS siuntė federacijos sekretoriui į Londoną mokslinius darbus: H. Jacynienės apie Pažaislio vienuolyną ir M. Krasauskaitės apie lietuvių bajorų privilegijas XIV–XV šimtmečiuose⁶⁰.

Spaudoje galima rasti LBAMMS užsienio reikalų sekretorių parengtas informacijas apie tarptautinių stipendijų moterims galimybes. Pvz., 1935–1936 metams buvo siūlomos 8 stipendijos⁶¹: Anglijoje, Amerikoje, Ispanijoje. Galima rinktis tarp meno, filosofijos, psichologijos, matematikos, medicinos ar gamtos mokslų, žemės ūkio. 1937 m. pabaigoje paskelbta apie siūlomas 4 stipendijas Londone ir 2 Čekoslovakijoje⁶². Kitais metais paskelbta apie 8 stipendijų galimybes. Buvo galima tobulinti žinias tokiuose universitetuose kaip Kembridžo (Anglija) ar jau Lietuvos moterų išbandytame Šveicarijos universitete gilinti me-

dicinos žinias⁶³. Numatytos pretendenčių į stipendijas sąlygos: „kandidatėmis į stipendininkes gali būti Lietuvos baigusios aukštąjį mokslą moterų sąjungos nariai. Viena iš svarbiausių sąlygų stipendijai gauti yra reikalinga turėti mokslo darbų ir vieną iš jų išversti į anglų (arba ispanų) kalbą ir parašytą mašinėle pasiųsti į IFUW stipendijų komitetą. Antra sąlyga – gerai mokėti kalbą tos šalies, kurioje norima ar reikalinga studijuoti“⁶⁴. Taigi ne taip paprasta buvo pasinaudoti tarptautinės stipendijos galimybe. Be tobulinimosi tam tikroje mokslo srityje, galima buvo vykdyti į Tarptautinės federacijos remiamas ekskursijas, pvz., 1935 liepos mėnesį organizuota kelionė į Londoną, siekiant aplankyti teatrus, kultūros įstaigas⁶⁵. 1938 m. galima buvo rinktis ekskursiją į Braziliją, Norvegiją ar Austriją⁶⁶. Tarptautinės IFUW skyrių narės galėjo gauti žymiai pigesnę pragyvenimą bei susisiekimo išlaidas (yra žinoma, kad prof. Tumėnienė vasaros atostogų metu vyko į komandiruotę į Prancūziją mokslo reikalais, kita VDU medicinos profesorė Vera Dančakova – į Angliją⁶⁷, bet nežinia, ar tai buvo IFUW organizuota).

Po pertraukos vėl imta dalyvauti IFUW kongresuose. 1937 m. tarptautinis BAMMS suvažiavimas vyko Paryžiuje, kur dalyvavo ir Lietuvos atstovė A. Šalčiuvienė. Grįžusi

60 Lietuvos Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjunga. *Naujoji vaidilutė*, 1933, Nr. 4, p. 185.

61 8 tarptautinės stipendijos moterims. *Naujoji vaidilutė*, 1935, Nr. 3, p. 142.

62 Lietuvos baigusių aukštąjį mokslą moterų sąjungos valdyba... *Moteris ir pasaulis*, 1937, Nr. 10, p. 17.

63 Baigusių aukštąjį mokslą moterų sąjungos metinis susirinkimas. *Moteris ir pasaulis*, 1938, Nr. 4, p. 14.

64 8 tarptautinės stipendijos moterims. *Naujoji vaidilutė*, 1935, Nr. 3, p. 142.

65 Tarptautinė Aukštąjį Mokslą Baigusių Moterų Federacija... *Naujoji vaidilutė*, 1935, Nr. 5–6, p. 251.

66 Baigusių aukštąjį mokslą moterų sąjungos metinis susirinkimas. *Moteris ir pasaulis*, 1938, Nr. 4, p. 14.

67 Prof. Tumėnienė... *Naujoji vaidilutė*, 1935, Nr. 8–9, p. 354.

Tarptautinės aukštąjį mokslą baigusių moterų sąjungos suvažiavime dalyvės, tarp jų Lietuvos delegatė Elena Treiderytė. *Moteris ir pasaulis*, 1938, Nr. 9, p. 13. LMAVB Retų spaudinių skyrius

išsamiai nušvietė svarstytus klausimus, ir apgailestavo, kad nors kitose šalyse narių skaičius sparčiai auga, vis dėlto, „narių skaičiaus atžvilgiu reikalai bene liūdniausiai stovi Lietuvoje“, kaip ir „pačių baigusių diplomuotų moterų skaičius pas mus ar tik ne liūdniausias“⁶⁸. Galima pastebėti, kad kitoms Lietuvos kaimynėms sekėsi geriau, nes Latvija buvo svarstyta tarp kandidatų rengti visos sąjungos 1938 m. kongresą⁶⁹. Kiek žinoma, Estijos AMMBs planavo leisti žymių moterų enciklopediją ir joje paskelbti pasižymėjusių moterų biografijas⁷⁰ (tiesa, nepavyko rasti duomenų, ar tokia enciklopedija išvydo dienos šviesą).

1938 m. liepos 27–28 d. E. Treiderytė dalyvavo baigusių aukštąjį mokslą mo-

terų sąjungos suvažiavime Londone⁷¹. Vėliau išpūdžius plačiai aprašė ir paskelbė spaudoje⁷². Iš čia sužinome, kad Lietuvos atstovė dalyvavo prie tarptautinės sąjungos įsteigtoje Finansų komisijos veikloje. Taip pat buvo numatyti atstovių pranešimai apie darbą tautinėse sąjungose, tokį pranešimą skaitė ir Lietuvos atstovė E. Treiderytė⁷³. Dar Lietuvos atstovė prisidėjo ir LBAMMS vardu pasiuntė sveikinimą Olandijos karalienei Vilhelminai, šventusiai 40 vainikavimo jubiliejų. Visų tautinių organizacijų pasiūsti sveikinimai buvo įrišti į knygą ir Olandijos BAMMS pažadėjo juos perduoti karalienei. Aprašydama savo išpūdžius ir nuveiktus darbus, E. Treiderytė išsakė apgailestavimą, kad nors LBAMMS atstovės

68 Šalčiuvienė-Gustaitytė A. Tarptautinis B.A.M. Moterų Sąjungos Tarybos Posėdis Paryžiu. *Moteris ir pasaulis*, 1937, Nr. 8, p. 11–12.

69 *Ten pat*, p. 12.

70 Estijos A. M. – B. *Naujoji vaidilutė*, 1935, Nr. 5–6, p. 251.

71 Lietuvos atstovės tarptautiniuose kongresuose. *Naujoji vaidilutė*, 1938, Nr. 8–9, p. 477.

72 Treiderytė El. I. F. U. W. 23 – Tarybos posėdį prisiiminus. *Moteris ir pasaulis*, 1938, Nr. 9, p. 12–14.

73 *Ten pat*, p. 13.

antri metai dalyvauja IFUW suvažiavimuose, bet kiekvienais metais vykti nėra finansinių galimybių. Keliama mintis, kad skirstant lėšas valstybės reprezentacijai, reikėtų nors nedidelę sumą numatyti ir LBAMMS, kad jos narės galėtų tinkamai atstovauti savo šaliai, „tuo gražiai reprezentuodamos Lietuvos valstybę, jos mokslą ir lietuvių moterį akademikę“⁷⁴. Kitais metais ji paskutinį kartą atstovavo LBAMMS Stokholme⁷⁵.

LBAMMS reorganizacija ir uždarymas

Pažvelgus į organizaciją, jos darbus, aktyviausia veikla matoma XX a. 4 deš. pabaigoje. 1936 m. įvyko svarbus įvykis Lietuvos visuomeniniame gyvenime – išleistas naujas draugijų įstatymas, kuriuo remiantis organizacijos turėjo būti perregistruotos, tuo pačiu įvesti nauji reikalavimai apribojo visuomenininkų teises ir veiklą⁷⁶. LBAMMS gegužės 22 d. pateikė Kauno apskrities viršininkui naujus įstatus⁷⁷, kurie buvo juridiskai patvirtinti ir organizacija perregistruota 1936 m. spalio 31 d., rejestro Nr. 1061⁷⁸. Nariais steigėjais tapo O. Kriksčiūnienė, O. Mašiotienė, V. Tumėnienė, P. Kalvaitytė-Karvelienė, J. Lašienė, M. Brazytė-Garolienė, E. Treiderytė, Elena Reisonienė, Elena Kripienė, A. Kutkauskienė, V. Gudavičienė ir Stasė Giedraitytė Šakenienė⁷⁹. Dauguma

jau buvo aktyvios profesinėje bei visuomeninėje veikloje, taip pat žinomos iš ankstesnės LBAMMS veiklos, kitos, pvz., S. Giedraitytė-Šakenienė, „naujokės“ (beje, taip pat medikė). Žvelgiant į LBAMMS valdybos nares po 1936 m., matome ir daugiau iki tol neužfiksuotų pavardžių, taip pat kartų takoskyrą – daugėja jaunesnių narių (S. Paužuolytė g. 1908, E. Treiderytė g. 1909, Jadvyga Žukaitė g. 1906, Stanislava Čarkauskaitė g. 1905 ir kt). Sparčiai augo narių skaičius, tačiau veiklą ribojo lėšų stygius. Iš dokumentų žinome, kad nors įstatuose buvo numatytas metinis nario mokestis 10 litų, o sąjungoje priskaičiuojama iki 150 narių, deju, metinio mokesčio, pvz., 1938 m. buvo surinkta 287,50 litų⁸⁰. Reikštų, jog aktyviai veikloje dalyvavo ir nario mokestį mokėjo tik apie 20 proc. sąjungos narių. Šioje ataskaitoje nurodoma, kad organizacija neturi jokio turto, išskyrus spintą raštinės reikmėms, o naudojami Lietuvos Moterų Klubo patalpomis. 1940 m. Lietuvos okupacija lėmė sąjungos likvidaciją. Sąjunga, remiantis 1940 m. rugpjūčio 20 d. nutarimu, buvo uždaryta. Nutarimas skambėjo taip: „Įsižiūrėjęs į Lietuvos Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjungos bylą (reg. nr. 1061), radau, kad esamomis sąlygomis tolimesnis šios organizacijos veikimas yra nebesuderinamas su valstybės saugumo reikalais, todėl pagal Draugijų įstatymo 48 str. (V. Ž. Nr. 522) nutariau, Lietuvos Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjungą uždaryti“⁸¹. Nutarimo vykdymas pavestas Kauno apskrities viršininkui, taip pat įpareigota užklausti sąjungos pirmininkės A. Šalčiuvienės arba

74 Ten pat p. 14

75 Armanavičienė-Treiderytė Elena. *Lietuvių enciklopedija*, T. 1. Boston, 1953, p. 282.

76 Draugijų įstatymas. Nr. 3626. *Vyriausybės žinios*. I dalis. 1936, Nr. 522 (vas. 1), p. 1–4.

77 Įstatai. 1936. *LCVA*, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 2–5.

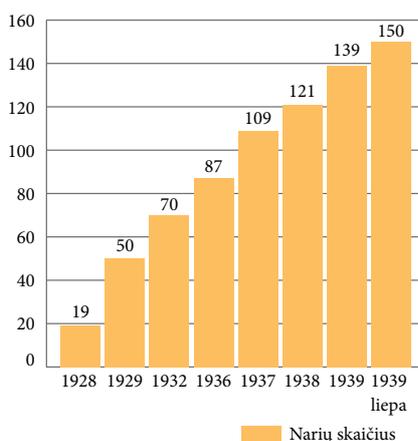
78 LBAMMS įgaliotinei dr. J. Lašienei. Kaunas, 1936, lapkričio 23 d., *LCVA*, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 1.

79 Įstatai. 1936. *LCVA*, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 5.

80 Organizacijų statistikos žinios. Kaunas, 1939, liepos 14 d., *LCVA*, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 15.

81 Nutarimas. Kaunas, 1940, rugpjūčio 20 d., *LCVA*, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 17.

sekretorės E. Armanavičienės apie sąjungos valdytą turtą. Po kelių dienų pateikti dokumentai liudija, kas sąjunga jokio turto, išskyrus spintelę dokumentams laikyti, neturėjo, o grynųjų – vos 85,65 lt.⁸² Informuota, kad turimi dokumentai jokios vertės neturi. Taip pat čia galime rasti užuominų apie draugijos turėtą archyvą, bet jis arba neišliko, arba nebuvo išsaugotas sąmoningai. Draugijos veikla buvo nutraukta kaip tik jai sėkmingai plėtojantis. Tokia buvo to meto realybė.

LBAMMS narių skaičiaus augimas⁸³

Nors LBAMMS narių skaičius neaugo itin sparčiai – pradėjusi nuo maždaug 50-60 narių sąjunga išaugo iki 150 narių, jos nuveikti darbai nepraėjo be pėdsako. Po daugelio metų, rašydamos apie savo gyvenimą, nuveiktus darbus, V. Tumėnienė, P. Kalvaitytė bei kitos prisiminė ir savo veiklą LBAMMS. Reikia pridurti, jog dažnu atveju LBAMMS narės buvo aktyvios ir ki-

tose profesinio ar visuomeninio gyvenimo srityse, pvz., M. Galdikienė aktyviai veikė maždaug 20 draugijų veikloje⁸⁴.

Galbūt jei nelemtingi 1940-iejai, LBAMMS būtų pasiekusi aukštesnį lygį ir nuo švietimo pereita prie mokslo, tačiau nespėta. Politinės aplinkybės nulėmė ne tik atskirų asmenų, bet ir visos valstybės likimą. LBAMMS, kaip ir kitos visuomeninės organizacijos, buvo uždaryta. Nemaža jos narių dalis, nujausdama grėsmę bei matydama naujosios santvarkos užmačias inteligentų klausimu, emigravo. Buvo išsaugota gyvybė, bet ne idėjos. Kaip konstatuota atsiminimuose, moterų padėtis bei teisės JAV ženkliai skyrėsi, čia jos dar tik skynėsi kelią ir siekė to, kas Europoje buvo įgyvendinta dar XX a. pradžioje⁸⁵. Bet nuveikti darbai nenuėjo veltui. Atkūrus valstybingumą Lietuvoje 1990 m., Lietuvos moterų universitetų asociacija tęsia savo pirmtakės LBAMMS tradicijas ir veiklą, skatindama moteris intelektualinei veiklai.

Moterų dalyvavimas specialioje, tik aukštąjį išsilavinimą įgijusias moteris vienijančioje draugijoje, įdomus ir dar nemažai dėmesio reikalaujantis klausimas. O kiekviena moteris, baigusi aukštąjį mokslą, buvo neeilinė asmenybė, įnešusi į Lietuvos visuomeninį, kultūrinį gyvenimą svarų indėlį, tad verta atskiros studijos ar bent jau straipsnio.

Išvados

Aukštąjį išsilavinimą turinti moteris XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje buvo retenybė

82 Pareiškimas. Kaunas, 1940, rugpjūčio 28 d., LCVA, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 18–19.

83 Sudaryta pagal: Organizacijų statistikos žinios. Kaunas, 1939, liepos 14 d., LCVA, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 16.

84 Beleckienė, O. M. Galdikienė – plataus masto veikėja. *Moteris*, 1935, Nr. 3, p. 38–41.

85 Tumėnienė, V. *Mano atsiminimai*. Chicago, Ill: išleista autoriaus lėšomis, 1957, p. 221.

Lietuvos baigusių aukštąjį
mokslą moterų sąjungos
valdyba ir narių grupė.
Moteris ir pasaulis, 1940,
Nr. 2, p. 9. LMAVB Retų
spaudinių skyrius

Vakarų Europoje, o Lietuvoje, kuri anuomet priklausė Rusijos imperijai, buvo veikiau išimtis. Tačiau vos tik atsirado galimybė moterims studijuoti aukštosiose mokyklose, lietuvės ja iškart pasinaudojo. Įprastai buvo pasirenkama praktiškiausia specialybė – medicina, garantavusi pragyvenimo šaltinį.

Susikūrus Lietuvos valstybei, pastebimas visuomeninių organizacijų suaktyvėjimas. Lietuvos baigusių aukštąjį mokslą moterų sąjunga (1928–1940) buvo viena iš daugelio švietėjiškų bei „moteriško“ pobūdžio organizacijų, kuri išsiskyrė savo veiklos kryptimis – padėti vykdyti moterų teises realiame gyvenime, dėmesį skiriant intelektualinei veiklai.

LBAMMS veikla vyko tautiniu bei tarptautiniu lygmenimis. Per neilgą gyvavimo trukmę, sąjunga nuolat švietė moteris įvairiausiais gyvenimo klausimais,

palaike ryšius su kitomis organizacijomis rūpimais moterų teisių klausimais, rengė diskusijas, paskaitas, arbatėles, klubus. Būdamą tarptautinės organizacijos padaliniu, sąjunga stengėsi dalyvauti tarptautiniuose kongresuose, informuodavo apie tarptautinių stažuotčių galimybes, supažindino kitų šalių atstoves su moterų padėtimi Lietuvoje.

Iš kitų moteris vienijusių organizacijų LBAMMS išsiskyrė siekiu dirbti moterų intelektualinio gyvenimo srityje: plačiai veikė per spaudą, radiją, skaitė paskaitas. Taip pat buvo rūpinamasi stažuotčių bei studijų užsienyje galimybėmis.

Tyrėjai priskiria LBAMMS prie švietimo draugijų. Galima konstatuoti, kad, nors mokslas šioje draugijoje buvo vertinamas ir puoselėjamas, pasiekti mokslinės draugijos statusą nespėta.

Šaltiniai ir literatūra

- Aš pati: profesorė Janina Mackevičaitė-Lašienė (1897 04 11 – 1993 07 09): gyvenimas ir veikla, sud. E. Stalioraitytė. Kaunas: [Kauno medicinos akademija], 1997, p. 172.
- 8 tarptautinės stipendijos moterims. *Naujoji vaidilutė*, 1935, Nr. 3, p. 142.
- Arnastauskienė, T., Jakimavičius, A. *Lietuvos zoologai XVIII–XX a.* Vilnius: Ekologijos institutas, 1997, p. 431.
- Aukštąjį Mokslą Baigusių Moterų Sąjungos... *Naujoji vaidilutė*, 1935, Nr. 5–6, p. 251.
- Baig. aukšt. mokslą moterų sąjungos susirinkimas. *Naujoji vaidilutė*, 1933, Nr. 5–6, p. 249–250.
- Baigusių aukštąjį mokslą moterų sąjungos metinis susirinkimas. *Moteris ir pasaulis*, 1938, Nr. 4, p. 14.
- Beleckienė, O. Lietuvė spaudos darbe. *Naujoji vaidilutė*, 1937, Nr. 12, p. 582–590.
- Beleckienė, O. M. Galdikienė – plataus masto veikeja. *Moteris*, 1935, Nr. 3, p. 38–41.
- A biographical dictionary of women's movements and feminisms: Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th centuries*, edited and with an introduction by Francisca de Haan, Krassimira Daskalova and Anna Loutfi. Budapest; New York: Central European University Press, 2006, p. 678.
- Bortkevičienė, F. Iš Baigusių aukštąjį mokslą moterų sąjungos steigiamojo susirinkimo. 1928, *LMAVB RS*, f. 192–36, l. 1–3.
- Bortkevičienė, F. Visuotinas susirinkimas. [1929], *LMAVB RS*, f. 192–37, l. 2–3.
- Buvusio moterų laikraščio „Namai ir moteris“ redaktorės p. Janinos Narutavičienės perdavimo aktas Lietuvos Moterų Aukštąjį Mokslą baigusių Sąjungos atstovei p. Onai Mašiotienei. 1928 m., liepos 3 d., *LMAVB RS*, f. 181–67, l. 1.
- Čiurlionienė-Kymantaitė, S. *Raštai*, t. 4, Straipsniai, studijos, esė. Vilnius: Vaga, 1998, p. 659.
- Dagytė, I., Voverienė, O. *Lietuvos moterų mokslininkės: (mokslių daktarės)*, 1940–1992. Vilnius: VU leidykla, 1993, 44 p.
- Dr. Kalvaitytė paskaitoje... *Naujoji vaidilutė*, 1934, Nr. 12, p. 501.
- Draugių įstatymas. Nr. 3626. *Vyriausybės žinios*. I dalis. 1936, Nr. 522 (vas. 1), p. 1–4.
- Dundulytė, I. Kauno universiteto 1922–1940 m. fizikos specialybės klausytojai ir absolventai. *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai*, A serija, Visuomenės mokslai, 1978, t. 3, p. 83–94.
- Elenos Gimbutienės Lietuvos moterų delegatės atsilankymas Amerikoje. 1931, *LMAVB RS*, f. 9–3031, l. 197–202.
- Estijos A. M. – B. *Naujoji vaidilutė*, 1935, Nr. 5–6, p. 251.
- Gaigalaitė-Beleckienė, O. *Neužmirštami metai: Onos Gaigalaitės-Beleckienės atsiminimai*. Kaunas: Naujasis lankas, 2004, 396 p.
- Įstatai. 1936. *LCVA*, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 2–5.
- Jurėnienė, V. *Lietuvių moterų judėjimas XIX amžiaus pabaigoje – XX amžiaus pirmoje pusėje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, 290 p.
- Kalvaitytė Karvelienė, P. *Gyvenimo vingiais: autobiografiniai atsiminimai*. D. 1, Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1963, 360 p.; D. 2, London: Nida Press, 1968, p. 207.
- Kauno miesto ir apskrities viršininkas skelbia... *Vyriausybės žinios*. II dalis, 1928 07 06, Nr. 26, p. 8.
- Krikščiūnienė, O. Ištekėjusių moterų tarnybos. *Naujoji vaidilutė*, 1931, Nr. 4, p. 171.
- Krikščiūnienė, O. Lietuvos Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjunga. *Naujoji vaidilutė*, 1936, Nr. 4, p. 184.
- Latvių Moterų Tautinės Lygos veikėja Lietuvoje. *Moteris*, 1928, Nr. 9, p. 122.
- LBAMMS įgaliotinei dr. J. Lašienei. Kaunas, 1936, lapkričio 23 d., *LCVA*, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 1.
- Liet. Baig. Aukšt. Mokslą Mot. S-ga. *Moteris ir pasaulis*, 1937, Nr. 2, p. 16.
- Lietuvės atstovės tarptautiniuose kongresuose. *Naujoji vaidilutė*, 1938, Nr. 8–9, p. 477.
- Lietuvos Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjunga. *Naujoji vaidilutė*, 1933, Nr. 4, p. 185.
- Lietuvos Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjunga. *Moteris ir pasaulis*, 1937, Nr. 3, p. 13.
- Lietuvos moterų, baigusių aukštąjį mokslą, sąjunga. *Moteris*, 1928, Nr. 6, p. 85.
- Lietuvos Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjungos įstatai*. Kaunas: [Lietuvos moterų, baigusių aukštąjį mokslą, sąjunga], 1929, p. 12.
- Lietuvos Baigusių Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjungos pranešimas. Kaunas, 1937, balandžio 29, *LCVA*, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 6.
- Lietuvos moterų, baigusių aukštąjį mokslą,

- sąjungos steigėjų dr. Vandos Mingailaitės-Tumėnienės, gyd. Paulinos Kalvaitytės, med. Dr. Sofijos Kamberaitės ir Prekybos ir pramonės rūmų vertėjos Zinaidos Zenkovičaitės-Maksimovienės ir taikos teisėjos Elenos Jackevičaitės prašymas. Kaunas, 1928 m., gegužės 25 d., *LCVA*, f. 402, ap. 4, b. 534, l. 1.
- Lietuvos baigusią aukštąjį mokslą moterų sąjungos valdyba... *Moteris ir pasaulis*, 1937, Nr. 10, p. 17.
- Lietuvos Baigusią Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjungos valdybos pareiškimas. Kaunas, 1938, gruodis, *LCVA*, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 9.
- Lietuvos Baigusią Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjungos valdybos pareiškimas. Kaunas, 1939, gegužės 15 d., *LCVA*, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 12.
- Lietuvos moterų baigusią aukštąjį mokslą sąjunga, (1928–1935), *LCVA*, f. 402, ap. 4, b. 534, l. 1–18.
- Lietuvos moterų tarybos su Organizacijų atstovėmis posėdis. 1932 m. sausio 29 d., *LMAVB RS*, f. 181–34, l. 87.
- Lignugarienė A. Moterų gydytojų, 1922–1940 m. dirbusių Lietuvos (Vytauto Didžiojo) universitete, karjera, mokslinė ir visuomeninė veikla. *Kauno istorijos metraštis*, 2014, t. 14, p. 93–105.
- Mančinskas, Č. *Aukštasis mokslas Lietuvoje: 1918–1940*. Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996, p. 243.
- Marčišauskytė-Jurašienė, J. Ižymi, bet nepažinta meno istorikė Halina Kairiūkšytė-Jaciniene. *Acta academicae artium Vilnensis*, 2011, t. 62, p. 65–79.
- Mašiotienė, O. *Moterų politinis ir valstybiniai tautiškas darbas 1907–1937 m.* Kaunas: Mašiotienė, 1938, 47 p.
- Moteris fiziniuose ir technologijos moksluose: mokinė, studentė, mokslininkė*, sud. A. Novelskaitė, G. Purvanecienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2011, 277 p.
- Narūnė J. *Pirmūnės akademikės*. Chicago (Ill): Susanne P. Shallna, 1980, 200 p.
- Naujas Leidinys. *Moteris*, 1930, Nr. 6, p. 95.
- Nauja LBAMMS vadovybė. *XX amžius*, 1937, bal. 20, Nr. 87, p. 7.
- Nutarimas. Kaunas, 1940, rugpjūčio 20. *LCVA*, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 17.
- Organizacijų statistikos žinios. Kaunas, 1939, liepos 14, *LCVA*, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 16
- Pareiškimas. Kaunas, 1940, rugpjūčio 28. *LCVA*, f. 402, ap. 5, b. 213, l. 18–19.
- Pedagogės organizuojasi. *Naujoji vaidilutė*, 1938, Nr. 3, p. 187.
- Perdavimas moterų laikraščio „Namai ir moteris“ buvusios redaktorės J. Narutavičienės. 1928 m. liepos 3 d., *LMAVB RS*, f. 181–67.
- Petkevičaitė-Bitė, G. *Raštai*, t. 4, Pasikalbėjimai. Vilnius: Vaga, 1967, p. 780.
- Petrauskaitė, A. Dėl moterų tarnybos. *Naujoji vaidilutė*, 1931, Nr. 4, p. 164–168.
- [Petrauskaitė Kriškėčiūnienė, O]. Lietuvos Aukštąjį Mokslą Baigusią Sąjungą. *Moteris ir pasaulis*, 1937, Nr. 3, p. 12–14.
- Prie aukš. mokslus baigusią moterų sąjungos... *Moteris ir pasaulis*, 1938, Nr. 3, p. 18.
- Prof. Tumėnienė... *Naujoji vaidilutė*, 1935, Nr. 8–9, p. 354.
- Račiūnaitė, R. Moteris inteligentė tarpukario Kaune, *Socialinė tikrovė ir subjektas*. Vilnius, [s. n.], 2000, p. 34–37.
- Selenis, V. Pirmosios profesionalios Lietuvos istorikės 1918–1940 m. *Lyčių studijos ir tyrimai*, 2006, Nr. 2, p. 72–76.
- Sujungto Lietuvos moterų tarybos ir Aukštąjį mokslą baigusią moterų sąjungos valdybų narių posėdžio protokolas, 1929 m., kovo 10 d., *LMAVB RS*, f. 181–34, l. 5.
- Šalčiuvienė-Gustaitytė, A. Tarptautinis B. A. M. Moterų Sąjungos Tarybos Posėdis Parvyžių. *Moteris ir pasaulis*, 1937, Nr. 8, p. 11–12.
- Šimkūnaitė, V. Chemijos specialistų rengimas Lietuvoje 1900–1940. *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai*, A serija, Visuomenės mokslai, 1972, t. 4, p. 137–157.
- Tarptautinė Aukštąjį Mokslą Baigusią Moterų Federacija... *Naujoji vaidilutė*, 1935, Nr. 5–6, p. 251.
- Treiderytė E. I. E. U. W. 23 – Tarybos posėdį prisiminus. *Moteris ir pasaulis*, 1938, Nr. 9, p. 12–14.
- Tumėnienė, V. *Mano atsiminimai*. Chicago, Ill: išleista autoriaus lėšomis, 1957, 176 p.
- Vailionytė, D. Lietuvos universitetų moterų asociacijos istorijos ir veiklos bruožai. *Istorija ir dabartis*, red. V. Baršauskienė. Kaunas: Gabija, 1999, p. 7–63.
- V. K. Lietuvos Baigusią Aukštąjį Mokslą Moterų Sąjungą. *Naujoji vaidilutė*, 1933, Nr. 4, p. 185.
- Žvinklienė, A. Moters kelias į akademiją. *Sociologija*, 2003, Nr. 1, p. 50–70. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/sociologija-mintis-ir-veiksmai/article/view/5929/4837> [žiūrėta 2018 02 15].